

НАУЧНИ ЈУБИЛЕЈ ЈОВАНА ЦВИЈИЋА

1. О научном раду Јована Цвијића

Врло је тешка улога дати на неколико страница ма и само донекле прегледну слику о раду човека такога значаја као што је Јован Цвијић.

Најбољи познавалац Балканског Полуострва и јужнословенскога народа, највећи словенски географ, један од најбољих и најзаслужнијих светских стручњака у области науке о Земљи у ширем смислу те речи — уједно је и народни покретач код Срба за огромне задатке које су извршили за последњих двадесет година; осим тога је творач и организатор научног и националног рада, који је чврсто усађен у души и животу српскога народа.

Цео свој живот посветио је Цвијић науци. Главна поље његовога рада је Балканско Полуострво, а највећи циљ детаљно проучавање његових земаља и народа, нарочито јужнословенскога народа — и то по свима његовим главним странама. У Цвијићу спаја се строго објективни научник светског хоризонта са неизмерно дубоким и критички свесним српским родољубом у фигуру, чији се значај за међународну науку, за Српство и за јужнословенски народ као целину не може данас ни приближно проценити.

Прошло је тридесет и седам година од прве оштампане научне студије Цвијићеве, а прошло је тридесет година од кад је отпочео његов наставнички рад на Великој Школи, сада Универзитету београдском.

У међународној јавности појавио се први пут 1893. год. са познатом монографијом о карсном феномену. Тај рад је резултат свестраног и критичног студирања свега што је до тога времена било написано у најразноврснијој литератури о пећинама, подземним водама и карсном феномену на свима језицима. Уједно је тај рад резултат и личног врло обимног познавања карста, како се јавља у разним крајевима на кречњацима разноврсне старости и различите структуре.

Та Цвијићева монографија о карсту остала је основно дело за свакога ко жели да се научно информише о проблемима карста, поред свега тога што се од тога времена карсни феномен нарочито радо и дубоко проучавао. Цвијић је сам у читавом низу доцнијих радова публиковао нове студије о карсту, а неки од последњих његових радова показују како се стално и интензивно занима тим питањима, којима је још у младости засновао своју научну славу.

Други велики проблем Физичке Географије, којему је Цвијић посвећивао велику пажњу на путовањима — која и у одмаклим годинама

наставља се неуморном издржљивошћу — јесте утврђивање трагова старих глечера на планинама Балканскога Полуострва. Још пре њега долазило је много научних путника и геолога на тамошње високе планине, али нико од њих није имао модерну и научну школу, и тако се сви враћају с убеђењем да тамо никада није било глечера. Цвијић одлази прво на Рилу, највиши планински масив у источном делу Полуострва, и ту утврђује сигурне и обилне трагове некадашње глацијације, нарочито много језера глечерског порекла. По том открићу, које у целом стручном свету изазива значајну сензацију, Цвијић на многим својим путовањима испитује са те стране скоро све високе планинске области Полуострва, а такође и друге планине које су у вези са Полуострвом (на пр. Јужне Карпате, малоазијски Олимп). И резултати његових испитивања о ранијој глацијацији Балканскога Полуострва спадају међу најбоље светске радове у тој ограниченој, али врло занимљивој географској области.

Трећи велики научни проблем био је испитивање великих језера Балканског Полуострва. Она су веома занимљива са много научних гледишта, а Цвијић их је испитао до детаља, мерио њихове дубине, извршио физичко испитивање воде, и издао чувени атлас балканских језера. У то време — крајем XIX и почетком XX века — у језерској области Полуострва (Македонија и Арбанија) владала је права анархија, Због тога су испитивања ове врсте била скопчана са великом опасношћу и захтевала су најмање оне исте сјајне личне особине смелости, издржљивости и такта као при највећим светским познатим подухвима научних путника у непознатим крајевима удаљених делова света.

На својим путовањима Цвијић се бавио скоро свима географским проблемима. Није пратио само карсне појаве, глацијалне трагове и проблеме балканских језера, већ је истовремено прикупљао и материјал за студију структуре појединих планинских система. Нарочито о тектонској грађи и о узајамном односу балканских планина било је врло мало сигурних података све до Цвијићевог систематског испитивања. Па и на томе широком и јако сложеном пољу научнога геолошког рада био је Цвијић први свестрано упућен стручњак на целом Балкану и његове студије, објављене у многим расправама остају увек солидан темељ за научно упознавање структуре и поделе планина Балканскога Полуострва и суседних области.

Други веома сложен проблем који је Цвијић решио са великом истрајношћу и са новим резултатима који задивљују био је проблем развоја мора, која сада опкољавају или су у недавној геолошкој прошлости опкољавала Балканско Полуострво и која имају веома важан утицај на карактер целе области, на историју развитка речних долина, равница и котлина и на образовање површи Полуострва. Данашња су језера само мали остаци некада много већих и многобројних чије је размере и историју Цвијић детаљно објаснио.

Све те многобројне студије, које су биле резултат личног испитивања на путовањима, којима је Цвијић сваке године мрежу својих испитивања све више испуњавао, донеле су веома много неоцењивих резултата и за теоретско упознавање многих научно важних појава. А те студије нарочито су значајне по томе што је систематским, неуморним радом једнога човека Балканско Полуострво постало једна од географски најбоље и систематски испитаних великих области Европе. Ма да је ширем научном свету Цвијић био дуго познат само по резул-

татима својих студија из области Физичке Географије, Геоморфологије и Геологије, ипак је он у исто време дао радове од основне вредности за познавање становништва Балканскога Полуострва а нарочито за свестрано испитивање јужнословенскога народа. Тако оснива веома детаљну и обимну збирку студија „Насеља српских земаља“ коју раде познаваоци народа и стручни испитивачи. То је један од највећих и најплоднијих радова те врсте на свету. А Цвијић сам, својим личним општим студијама ове врсте, поставља науку о познавању народа Балканскога Полуострва на нове, солидне темеље.

Још пре више од двадесет година публикује „Антропогеографске Проблеме Балканскога Полуострва“. Његов најновији рад из области ове науке, издан прво на француском а доцније на српском језику, проширен на све јужнословенске земље, показује како је он сам свршио овај огроман рад под најтежим околностима а за сразмерно кратко време.

Било би узалудно дискутовати о томе, да ли је већи Цвијићев значај на пољу Физичке Географије или Антропогеографије и Етнографије. Али сигурно је да нигде на свету није један човек учинио толико за целокупно научно испитивање приближно исто велике географске области, као што је учинио Цвијић за Балкан и јужнословенске земље.

Када би Цвијић уцртао на мапи детаљно сва своја путовања — учинио је то два пута, али од тога доба прошло је већ петнајест година — тешко би ко могао својим очима веровати да је човек који је написао читаву библиотеку научних дела и употребио толико времена за универзитетску катедру ипак био у стању да проведе можда четвртину свога живота по тешким, често непроходним путевима, да пропешачи и пројаше хиљадама километара и да често допре и до оних најзабаченијих и најопаснијих кутова балканских планина.

Цвијић је подједнако неуморан и кад путује на терену и кад пише своја дела. Његов таленат запажања и невероватна издржљивост изванредни су исто тако као и оштроумност закључивања и једновремени интерес за многе појаве и проблеме.

Једно од главних Цвијићевих дела јесте „Основе за Географију и Геологију Македоније и Старе Србије“. Та је књига издата неколико година пре Светскога Рата. Њен садржај је веома разноврсан и захвата много већу област него што означаје назив тога дела. Истина највећи њен део бави се Македонијом и Старом Србијом: то је језгро целог рада. Али поред тога ту је читав низ проблема Физичке Географије Бугарске, Тракије, Дарданела и северне Грчке. Цвијић ту прати у главноме историју мора, језера и долина, додирује такође геолошку структуру планина; ту су студије о глацијацији највиших планинских масива јужнога дела Полуострва. Али поред тога уметнуо је већи број поглавља о становништву тих крајева — до скоро тако мало познатих. У тим поглављима појављује се Цвијић као уметник стила и описивања, из њих свако осети како он дубоко познаје крај и људе о којима пише.

Мање познате изван његове уже отаџбине јесу Цвијићеве велике патриотске заслуге за уздизање и учвршћивање српске и јужнословенске свести и код интелигенције и код ширих народних слојева.

Као универзитетски наставник Цвијић је основао знатну школу ваљаних научних сарадника, који нарочито видно учествују у антропогеографском и етнографском раду; даље раде на периодским прегледима научне литературе о Балканском Полуострву, а у новије време на часопису „Гласник Географског Друштва“, чија је седма и осма свеска

скоро изашла. Довољно је да наведем имена најважнијих: Петар Јанковић, Јован Ердељановић, Павле Вујевић, Риста Николић, Јевто Де-дијер, Боривоје Ж. Милојевић, Недељко Кошанин; на жалост неколико од њих није међу живима.

Заслужило би да се детаљније простудира рад Цвијића као политичара и националног радника. Цвијић није био никада активни политичар, никада није био посланик у Народној Скупштини, није био министар нити посланик на страни. Но поред свега тога његов утицај на политичке циљеве српскога народа и на дизање народнога духа за велике задатке био је и до данас је веома велики — несумњиво много већи но што би то признали политичари од позива.

У свима великим националним питањима има Цвијић врло важан глас већ више од четвртине столећа. Он се није плашио ни тугаљивијих проблема и умео је на њих упозорити и у својим стручним радовима као и у својим говорима и чланцима, одређеним за ширу јавност. Често се обраћао и на светски форум са својим објашњењима о великим националним и политичким проблемима српскога народа, а чешће је то чинио у питању македонском и у питању изласка Србије на море.

И за време светскога рата и у припремама за конференцију мира била је врло велика Цвијићева улога на изради и сређивању научнога материјала за јужнословенску тезу. По своме повратку из Париза врло интензивно ради на испитивању јужнословенских области раније Аустро-Угарске, и корисно и благотворно утиче у корист народнога јединства.

Његова популарност у народу је врло велика; и приликом најуморнијих путовања нађе времена да поразговара са људима, са којима се сретла на путу, и, ја сам се уверио, његово схватање душе и разумевање потреба народних је збиља невероватно. Какав интерес има Цвијић за шире проблеме словенске узајамности на културном и научно пољу најбоље показује тај факат, да за сазивање првог конгреса словенских географа и етнографа у Прагу највећа заслуга припада њему.

Био је скоро међу нама као почасни председник тога конгреса.

(Из дела *Balkánské Otázky, Praha 1924*,
превео Д-р Милорад Драгић)

Д-р Јиржи Данеш
проф. Универзитета у Прагу.

2. Прослава јубилеја на Универзитету у Београду

18. октобра 1924. године Универзитет, Географско Друштво и Географски Институт Универзитета заједнички одржаном седницом у свечаној сали старог Универзитета прославили су 35-годишњицу научног рада Г. Јована Цвијића.

Ова је манифестација била видан знак признања научнику и наставнику који је овим трима установама био најистакнутији члан, оснивач и еминентни вођ, и посветио им цео свој живот. Али су и многе друге установе преко својих представника изразиле своје признање човеку који их је годинама помагао делом и саветом. Прослава је, најзад, била искрена и спонтана манифестација целе нације, која је